

Алгоритм прийняття рішень в етичній дилемі

Етична дилема виникає тоді, коли психолог стикається не з вибором між «правильним» і «неправильним», а між двома або більше професійними цінностями, принципами чи обов'язками, які можуть суперечити одне одному.

- ❗ **Мета алгоритму:** Не знайти «бездоганне» рішення, а прийняти професійно обґрунтоване, етично виважене та прозоре рішення, яке можна аргументувати перед клієнтом, колегами, супервізором та етичною комісією. Для психолога здатність проходити цей алгоритм є важливішою, ніж наявність «правильних відповідей» на всі етичні дилеми / парадокси.

9 кроків алгоритму

Завдання фахівця полягає не в тому, щоб знайти «ідеальне» рішення, а в тому, щоб прийняти найбільш етично обґрунтоване рішення, мінімізуючи можливу шкоду.

01	02	03
Зупинися «Це етична дилема»	Визнач конфліктуючі цінності	Звернися до етичного кодексу та законодавства
04	05	06
Сформулюй можливі варіанти дій	Оціни потенційну користь і шкоду	Проаналізуй власні реакції та контрперенос
07	08	09
Отримай супервізію або консультацію	Прийми та реалізуй рішення	Задokumentуй процес

Кроки 1–5: Від усвідомлення до оцінки наслідків

1	Зупинитися та усвідомити наявність етичної дилеми Завдання: Визнати, що ситуація не маєочевидногорішення; вийти з автоматичних реакцій; відрізнити етичну дилему від клінічної чи організаційної проблеми. Запитання до себе: Чи відчуваю я внутрішню суперечність? Чи існують декілька варіантів із перевагами та ризиками? Чи не намагаюся швидко «позбутися» напруги? Важливо знати: Дискомфорт і невизначеність є нормальними супутниками етичної дилеми. Наявність сумнівів не свідчить про непрофесійність. Можливі помилки: Імпульсивно діяти без аналізу; вважати, що існує лише один «правильний» варіант; не помітити, що проблема має саме етичний характер.
2	Визначити конфліктуючі етичні принципи або цінності Завдання: Виявити, між чимсаме відбувається конфлікт;відокремити професійні цінності від власних переконань та емоцій. Запитання до себе: Які принципи стикаються? Чи є конфлікт між автономією та безпекою? Чи суперечить конфіденційність принципу «не нашкодь»? Чиї інтереси я намагаюся захистити? Важливо знати: Найчастіше конфлікт виникає між: автономією клієнта, благодіянням, принципом «не нашкодь», конфіденційністю, справедливістю, професійною відповідальністю, безпекою клієнта або інших осіб. Можливі помилки: Розглядати ситуацію як боротьбу між «добром» і «злом»; ототожнювати власні цінності з професійною етикою; спрощувати дилему до одного аспекту.
3	Звернутися до етичного кодексу та нормативних документів Завдання: Співвіднести ситуаціюз професійнимистандартами;знайтиетичні та юридичні орієнтири. Запитання до себе: Які положення Етичного кодексу стосуються? Чи існують законодавчі вимоги? Чи є професійні стандарти або протоколи? Чи перебуваю я в межах своєї компетентності? Важливо знати: Етичний кодекс не завжди дає готову відповідь, але визначає межі допустимого. Етичні та юридичні аспекти не завжди повністю збігаються. Відсутність прямої інструкції не означає відсутності відповідальності. Можливі помилки: Покладатися лише на інтуїцію; шукати в кодексі однозначну «правильну відповідь»; ігнорувати законодавчі аспекти.
4	Проаналізувати можливі варіанти дій Завдання: Максимально розширитиполе можливих рішень; уникнути мислення «або–або». Запитання до себе: Які існують варіанти? Чи є проміжні або комбіновані рішення? Чи можу я залучити інших фахівців? Чи потрібно діяти негайно, чи є час для додаткового аналізу? Що я ще не враховую? Важливо знати: Етичні дилеми рідко мають лише два варіанти. Найбільш адекватне рішення часто є компромісом між кількома цінностями. Можливі помилки: Думати категоріями «все або нічого»; звужувати вибір до двох крайніх варіантів; ігнорувати альтернативні рішення.
5	Оцінити потенційну шкоду та користь кожного рішення Завдання: Прогнозуватинаслідкикожного варіанту; мінімізувати ризик шкоди. Запитання до себе: Які можливі короткострокові та довгострокові наслідки? Хто може постраждати або отримати користь? Чи існує ризик фізичної або психологічної шкоди? Яке рішення забезпечує найменшу потенційну шкоду? Важливо знати: Необхідно оцінювати наслідки для клієнта, значущих інших осіб, самого психолога, професії та суспільства. Можливі помилки: Орієнтуватися лише на негайні наслідки; недооцінювати ризики; намагатися уникнути будь-якої шкоди (це не завжди можливо).

Кроки 6–9: Від рефлексії до документації

1

Дослідити власний внесок у ситуацію

Завдання: Відокремити етичну проблему від власних емоційних реакцій; виявити можливий вплив контрпереносу, страхів, сценарних процесів.

Запитання до себе: Що я зараз відчуваю? Чого я боюся? Що в цій ситуації мене найбільше зачіпає? Чи не намагаюся я врятувати клієнта? Чи не уникаю я конфлікту або відповідальності? Чи не впливає мій контрперенос на рішення? Який Его-стан зараз переважає? Чи не активувався мій драйвер («Будь досконалим», «Радуй інших», «Будь сильним»)?

Важливо знати: Особистість психолога завжди присутня в процесі прийняття рішень. Усвідомлення власного внеску підвищує якість професійного вибору.

Можливі помилки: Вважати себе повністю об'єктивним; плутати професійну відповідальність із рятівництвом; приймати рішення зі страху, провини або злості.

2

Отримати супервізію або консультацію колег

Завдання: Отримати додаткову професійну перспективу; зменшити ризик сліпих плям і когнітивних викривлень.

Запитання до себе: Чи достатньо в мене компетенції для самостійного вирішення? Чи є аспекти, які я можу не помічати? До кого я можу звернутися? Яка інформація є необхідною для обговорення, а яка може порушити конфіденційність?

Важливо знати: Супервізія не є ознакою слабкості або некомпетентності. Консультація з колегами не знімає особистої відповідальності. Під час обговорення слід максимально захищати конфіденційність клієнта.

Можливі помилки: Намагатися вирішувати все самостійно; перекладати відповідальність на супервізора; розкривати зайву інформацію про клієнта.

3

Прийняти рішення та реалізувати його

Завдання: Прийняти професійно обґрунтоване рішення; перевести його у конкретні дії.

Запитання до себе: Чи можу я аргументувати це рішення перед колегами або етичною комісією? Чи відповідає воно принципу найменшої шкоди? Чи дію я в межах своєї компетентності? Чи не відкладаю я рішення через власну тривогу? Як я поясню це клієнту?

Важливо знати: Ідеального рішення може не існувати. Важлива не безпомилковість, а обґрунтованість і прозорість рішення. У складних ситуаціях можуть залишатися сумніви та емоційний дискомфорт.

Можливі помилки: Відкладати рішення через страх помилитися; намагатися знайти «бездоганий» варіант; уникати складних розмов із клієнтом.

4

Документувати процес прийняття рішення

Завдання: Створити професійне обґрунтування прийнятого рішення; забезпечити прозорість і захист як для клієнта, так і для психолога.

Запитання до себе: Чи зафіксована суть проблеми? Які етичні принципи конфліктували? Які варіанти були розглянуті? Чи відображено результати супервізії або консультації? Чи зрозуміло, чому було прийняте саме це рішення?

Доцільно документувати: опис ситуації; конфліктуючі принципи; альтернативні рішення; оцінку ризиків; супервізію та консультації; підстави прийнятого рішення; подальші дії.

Можливі помилки: Не документувати процес взагалі; робити записи постфактум, покладаючись лише на пам'ять; фіксувати надлишкову або зайву деталізовану інформацію, яка не має професійної необхідності.